

Sygn. akt V ACa 1021/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 stycznia 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie V Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: SSA Robert Obrębski

Sędziowie: SA Ewa Kaniok (spr.)

SA Edyta Jefimko

Protokolant: sekr. sądowy Anna Łachacz

po rozpoznaniu w dniu 11 stycznia 2018 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa (...) Sp. z o.o. w W., T. H. N.,

Do T. T.

przeciwko A. B.

o unieważnienie aktu notarialnego

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 9 listopada 2015 r., sygn. akt IV C 1099/14

I. zmienia zaskarżony wyrok w ten sposób, że oddala powództwo i nie obciąża powodów kosztami postępowania poniesionymi przez pozwanego;

II. nie obciąża powodów kosztami postępowania apelacyjnego poniesionymi przez pozwanego.

Edyta Jefimko Robert Obrębski Ewa Kaniok

Sygn. akt V ACa 1021/17

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 15 września 2014 roku powodowie: (...) spółka z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w W., T. H. N. T. oraz T. Do T. zażądali stwierdzenia nieważności oświadczeń woli złożonych przez powodów w dniu 14 lutego 2014 roku w formie aktu notarialnego (Rep. A Nr (...)), sporządzonego przez notariusza J. K., z uwagi na błąd istotny; jak również zasądzenia na ich rzecz kosztów procesu.

W uzasadnieniu podali, iż do złożenia przez nich w/w oświadczeń woli, dotyczących uznania wierzytelności przysługującej pozwanemu, poręczenia tej wierzytelności, ustanowienia zastawu rejestrowego oraz poddania się rygorowi egzekucji, doszło wskutek istotnego błędu co do treści czynności prawnej, wywołanego przez pozwanego. Powodowie wskazali, że umowa pożyczki, z której wierzytelność powoda miała wynikać, w rzeczywistości nigdy nie została zawarta. Pozwany miał zapewniać powodów, iż uznanie tej fikcyjnej wierzytelności jest konieczne w związku z

równolegle zawieraną umową dotyczącą przejęcia przez powodów lokalu położonego przy ul. (...) w W.. Pozwany miał przy tym wprowadzić powodów w błąd co do możliwości prowadzenia w tym lokalu działalności gastronomicznej.

A. B. wniósł o oddalenie powództwa w całości, jak również o zasądzenie od powodów na jego rzecz kosztów postępowania.

Wyrokiem z dnia 9 listopada 2015 roku Sąd Okręgowy w Warszawie w punkcie pierwszym stwierdził nieważność oświadczeń woli złożonych przez powodów T. H. N. i Do T. T. oraz (...) Sp. z o.o. z siedzibą w W. w dniu 14 lutego 2014 r. w formie aktu notarialnego przed notariuszem J. K. prowadzącym Kancelarię Notarialną w K. przy ul. (...) lok. (...) numer (...); w punkcie drugim zasądził od pozwanego na rzecz powodów kwotę 6 750 zł tytułem zwrotu kosztów sądowych oraz kwotę 3 600 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Okręgowy ustalił, że T. Do T. oraz T. H. N. T., obywatele Wietnamu, prowadzą w Polsce działalność gastronomiczną w postaci sieci ok. 20 lokali serwujących żywność orientálną. Na początku 2014 roku z T. Do T. skontaktował się A. B., który zaproponował mu przekazanie lokalu położonego w W. przy ul. (...), celem utworzenia tam kolejnej restauracji. A. B. wyrażał się przy tym o przedmiotowym lokalu jako o swoim, co początkowo wywołało u T. Do T. oraz T. H. N. T. przekonanie, że posiada on tytuł prawny do lokalu. Ponieważ T. Do T. spodobała się lokalizacja lokalu oraz pomysł otwarcia tam kolejnej restauracji, rozmowy z A. B. były kontynuowane. A. B. zapewnił wówczas, że lokal nadaje się do prowadzenia w nim działalności gastronomicznej. Zobowiązał się przy tym do pomocy w załatwieniu wszelkich spraw związanych z otwarciem działalności, w tym do uzyskania niezbędnych zezwoleń administracyjnych, umożliwiających zamontowanie w lokalu systemu wentylacyjnego. Wskazał także, że w celu wejścia w posiadanie lokalu T. Do T. i T. H. N. T. muszą nabyć udziały w spółce (...) sp. z o.o., która podnajmuje przedmiotowy lokal, stanowiący własność miasta.

T. Do T. umówił się z A. B., że w zamian za podjęte działania, zmierzające do uzyskania przez T. Do T. i T. H. N. T. prawa do lokalu przy ul. (...) w W. oraz do uzyskania możliwości prowadzenia tam działalności gospodarczej otrzyma on wynagrodzenie w wysokości 135.000 zł. Pieniądze te miały być wypłacone po rozpoczęciu przez T. Do T. i T. H. N. T. działalności gastronomicznej w przedmiotowym lokalu, co z kolei miało nastąpić po uzyskaniu zezwolenia i zamontowaniu w lokalu wentylacji, tj. około maja 2014 roku. Gratyfikacja dla A. B. miała być wypłacona do połowy sierpnia 2014 roku. Dokonując ustnych ustaleń tej treści, T. Do T. działał w przekonaniu, że istotnie możliwe będzie prowadzenie działalności gastronomicznej w tym konkretnym lokalu.

W dniu 14 lutego 2014 roku T. Do T. i T. H. N. T. stawili się w kancelarii notarialnej notariusza J. K. w K.. Towarzyszyła im ich asystentka, P. T. T.. Do spotkania doszło z inicjatywy A. B., który również stawił się osobiście w kancelarii. Przybyli również A. K. i M. K. – udziałowcy spółki (...) sp. z o.o. z siedzibą w W.. Wówczas T. Do T. i T. H. N. T. dowiedzieli się, że udziały w spółce (...) sp. z o.o. należą do A. K. i M. K., nie zaś do A. B.. Aby wejść w posiadanie lokalu, T. Do T. i T. H. N. T. zakupili wówczas od A. K. i M. K. przysługujące sprzedającym udziały w spółce (...) sp. z o.o. – za łączną cenę 66.000 zł, którą przekazali na miejscu gotówką.

Następnie T. Do T. i T. H. N. T. przekazali A. B. kwotę 15.000 zł, również w gotówce, jako wynagrodzenie za pośrednictwo w uzyskaniu zezwolenia na montaż wentylacji w lokalu (niezależnie od wcześniej umówionej kwoty 135.000 zł). A. B. złożył wówczas pisemne oświadczenie o otrzymaniu w/w kwoty, jak również o zobowiązaniu się do przedstawienia przedmiotowego zezwolenia w terminie 30 dni, tj. do dnia 14 marca 2014 roku.

Podczas tej samej wizyty u notariusza, T. Do T. i T. H. N. T., działając w imieniu spółki (...) sp. z o.o., której udziały właśnie nabyli, złożyli w formie aktu notarialnego, Rep. A nr(...), oświadczenie o uznaniu wierzytelności w wysokości 135.000 zł przysługującej A. B. względem spółki z tytułu umowy pożyczki. Wskazali oni, że wierzytelność tę uznają za należną, wymagalną, nieprzedawnioną i bezsporną, jednocześnie oświadczając wspólnie z A. B., że przesuwiają termin wymagalności na dzień 14 lutego 2014 roku. W dalszej części aktu notarialnego strony oświadczyły, że w celu zabezpieczenia w/w wierzytelności T. Do T. i T. H. N. T., działając w imieniu własnym, udzielają solidarnie poręczenia za spółkę (...) sp. z o.o. co do wierzytelności głównej wraz z odsetkami oraz ewentualnymi kosztami dochodzenia roszczenia, jak również że – działając w imieniu własnym – ustanawiają zastaw rejestrowy na przysługujących im

udziałach w spółce (...) sp. z o.o. T. Do T. i T. H. N. T. oświadczyli jednocześnie, że poddają się rygorowi egzekucji wprost z zawartego aktu notarialnego do kwoty 200.000 zł, przy czym wierzyciel będzie mógł wystąpić o nadanie klauzuli w terminie do dnia 14 sierpnia 2015 roku.

Sąd Okręgowy ustalił, że w rzeczywistości nigdy nie doszło do zawarcia umowy pożyczki, o której mowa była w akcie notarialnym. A. B. nie przekazał T. Do T. i T. H. N. T. żadnych kwot pieniężnych, nie udzielał również pożyczki spółce (...) sp. z o.o. przed przejęciem jej udziałów przed T. Do T. i T. H. N. T.. Złożone przez te osoby w akcie notarialnym oświadczenia miały w rzeczywistości stanowić zabezpieczenie wypłacenia A. B. wynagrodzenia z tytułu pośrednictwa w czynnościach zmierzających do otwarcia w lokalu restauracji orientalnej.

Sąd I instancji ustalił, że A. B. wbrew przyjętemu na siebie zobowiązaniu nie uzyskał zezwolenia na zamontowanie w lokalu przy ul. (...) systemu wentylacyjnego. W konsekwencji T. Do T. i T. H. N. T. nie mogli zrealizować swoich planów rozpoczęcia wykonywania tam działalności gastronomicznej.

W dniu 8 sierpnia 2014 roku T. Do T. i T. H. N. T. ponownie stawili się przed notariuszem J. K., składając w formie aktu notarialnego, Rep. A (...) oświadczenia – zarówno w imieniu własnym, jak i w imieniu spółki (...) sp. z o.o. – o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli zawartego w § 1 aktu notarialnego z dnia 14 lutego 2014 roku, tj. o uznania długu wobec A. B.. Wskazali oni jednocześnie, że przyczyną uchylenia się od skutków prawnych był istotny błąd co do treści czynności prawnych, wywołany przez A. B., bowiem nie nastąpiło udzielenie pożyczki, o której była mowa. Oświadczyli również, że A. B. nadużył ich zaufania i wprowadził w błąd co do możliwości prowadzenia działalności gastronomicznej w przedmiotowym lokalu i nie przedłożył dokumentów niezbędnych do prowadzenia działalności gospodarczej (pozwolenia na montaż wentylacji na zewnątrz lokalu) mimo zobowiązania się do tego w dniu 14 lutego 2014 roku i pobrania na ten cel kwoty 15.000 zł.

Odpis oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli został przesłany przez (...) sp. z o.o. na adres A. B. w dniu 11 sierpnia 2014 roku i odebrany w dniu następnym.

W dniu 19 sierpnia 2015 roku doszło do rozwiązania umowy najmu przez spółkę (...) sp. z o.o. lokalu przy ul. (...) w W.. Wskutek niezyskania stosownych zezwoleń, w okresie najmu nie doszło do podjęcia zaplanowanej działalności gastronomicznej. Czynsz najmu był mimo to, w okresie obowiązywania umowy, regulowany.

W ocenie Sądu Okręgowego, zgromadzone w sprawie dowody bezsprzecznie wykazały, iż do zawarcia pomiędzy pozwanym a powodami umowy pożyczki nigdy nie doszło. Kwota 135.000 zł, określona w akcie notarialnym z dnia 14 lutego 2014 roku jako zobowiązanie powodów względem pozwanego wynikające z umowy pożyczki, stanowiła w rzeczywistości umówione pomiędzy stronami wynagrodzenie za pośrednictwo pozwanego w czynnościach zmierzających do nabycia przez powodów prawa do lokalu przy ul. (...), oraz otwarcia tam restauracji z żywnością orientalną. Świadczą o tym zeznania samych powodów, jak również zeznania świadek P. T. T.. Nadto, za przyjęciem tej wersji przemawia również odmowa strony pozwanej na rozprawie w dniu 28 października 2015 roku przedłożenia umowy pożyczki, jaka rzekomo miała zostać zawarta pomiędzy stronami (art. 233 § 2 k.p.c.).

Sąd Okręgowy stwierdził, że art. 83 § 1 k.c. stanowi, że nieważne jest oświadczenie woli złożone drugiej stronie za jej zgodą dla pozorów; jeżeli oświadczenie takie zostało złożone dla ukrycia innej czynności prawnej, ważność oświadczenia ocenia się według właściwości tej czynności. Pozorność oświadczenia woli oznacza najogólniej rzecz biorąc, że oświadczenie to jest symulowane. Symulacja ta musi się składać z dwóch elementów. Po pierwsze, strony, które dokonują takiej czynności prawnej, próbują wywołać wobec osób trzecich rzeczywiste, prawdziwe przeświadczenie, że ich zamiarem jest wywołanie skutków prawnych, objętych treścią ich oświadczeń woli. Ten zamiar wywołania wrażenia może być objawiany także wobec władz publicznych czy notariusza, przed którym składane są oświadczenia. Po drugie, musi między stronami istnieć tajne, niedostępne osobom trzecim porozumienie, że te oświadczenia woli nie mają wywołać zwykłych skutków prawnych (akt konfidencji); porozumienie co do tego, że zamiar wyrażony w treści symulowanych oświadczeń woli nie istnieje lub że zamiar ten jest inny niż ujawniony w symulowanych oświadczeniach [A. Jedliński, komentarz do art. 83 k.c., teza 1 (w:) A. Kidyba (red.), Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I. Część ogólna, WKP 2012]. Jak wynika ze zd. 2 powołanego przepisu, pozorne oświadczenie woli może być złożone

dla ukrycia innej czynności prawnej. W takiej sytuacji, oprócz uzewnętrznionego oświadczenia woli, zainteresowani składają potajemnie oświadczenie, wyrażające wolę dokonania innej czynności prawnej. Zawarte w ten sposób, znane tylko stronom, potajemne porozumienie określa się mianem ukrytej czynności prawnej (czynność dyssymulowana). Ponieważ ważność pozornego oświadczenia woli ocenia się według właściwości czynności dyssymulowanej, czynność taka nie może być sprzeczna z prawem, zasadami współżycia społecznego ani też zmierzać do obejścia prawa. Czynność dyssymulowana podlega także ocenie z punktu widzenia przepisów o wadach oświadczeń woli, innych niż wada pozorności [J. Strzebinczyk, komentarz do art. 83 k.c., rozdział II, tezy 1 i 3 (w:) E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, C.H. Beck 2014].

Z kolei art. 84 § 1 k.c. przewiduje, iż w razie błędu co do treści czynności prawnej można uchylić się od skutków prawnych swego oświadczenia woli; jeżeli jednak oświadczenie woli było złożone innej osobie, uchylenie się od jego skutków prawnych dopuszczalne jest tylko wtedy, gdy błąd został wywołany przez tę osobę, chociażby bez jej winy, albo gdy wiedziała ona o błędzie lub mogła z łatwością błąd zauważyć; ograniczenie to nie dotyczy czynności prawnej nieodpłatnej. Można powoływać się przy tym tylko na błąd uzasadniający przypuszczenie, że gdyby składający oświadczenie woli nie działał pod wpływem błędu i oceniał sprawę rozsądnie, nie złożyłby oświadczenia tej treści (błąd istotny, art. 84 § 2 k.c.); ograniczenie to nie ma zastosowania, gdy druga strona wywołała błąd podstępnie (art. 86 § 1 k.c.).

Sąd wskazał także, że błąd istotny co do treści czynności prawnej (art. 84 § 1 k.c.) jest wadą oświadczenia woli powodującą względną nieważność czynności prawnej. Oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli z powodu błędu ma charakter prawa podmiotowego kształtującego, co oznacza, że jego wykonanie kształtuje stosunki pomiędzy stronami prowadząc do przekształcenia nieważności względnej czynności prawnej w nieważność bezwzględną.

Sąd Okręgowy stwierdził, że oświadczenie woli złożone w dniu 14 lutego 2014 roku w formie aktu notarialnego przez powodów T. Do T. i T. H. N. T., działających w imieniu powodowej spółki (...) sp. z o.o., a dotyczące uznania długu wynikającego z umowy pożyczki zawartej z pozwanym A. B., było oświadczeniem złożonym dla pozorów. W rzeczywistości pozwany A. B. nie udzielił żadnej pożyczki spółce (...) sp. z o.o. czy to przed nabyciem jej udziałów przez te osoby, czy też później. Nie udzielił on także pożyczki powodom T. Do T. i T. H. N. T. jako osobom fizycznym. Kwota 135.000 zł, wskazana w oświadczeniu woli o uznaniu długu stanowiła wysokość umówionego z pozwanym przez powodów jako osoby fizyczne – jeszcze przed nabyciem przez nich udziałów w spółce (...) – wynagrodzenia za pośredniczenie przez pozwanego w procesie uzyskania przez nich praw do lokalu położonego przy ul. (...) w W. oraz uzyskania stosownych zezwoleń umożliwiających uruchomienie tam działalności gastronomicznej. Obydwie strony, stając przed notariuszem w dniu 14 lutego 2014 roku, zdawały sobie przy tym sprawę z tego, że oświadczenie woli o udzielonej rzekomo pożyczce nie odpowiada rzeczywistości. Zdaniem Sądu pozwany A. B. chciał w ten sposób zabezpieczyć wypłatę mu przez powodów umówionej gratyfikacji finansowej. Pozostałe oświadczenia woli powodów ujęte w przedmiotowym akcie notarialnym – dotyczące poręczenia przez powodów T. Do T. i T. H. N. T. za rzekome zobowiązanie spółki (...) sp. z o.o., ustanowienia zastawu rejestrowego na przysługujących im udziałach w spółce, oraz poddania się rygorowi egzekucji do kwoty 200.000 zł, były immanentnie związane z oświadczeniem spółki (...) sp. z o.o. o uznaniu długu, z tego też powodu muszą być oceniane łącznie.

Oświadczenie woli spółki (...) sp. z o.o. o uznaniu długu w wysokości 135.000 zł wynikającego z umowy pożyczki udzielonej przez pozwanego A. B., miało charakter pozorny.

Następnie Sąd Okręgowy z uwagi na treść art. 83 § 1 zd. 2 k.c. przystąpił do analizy ważności czynności dyssymulowanej (ukrytej). To według niej zdaniem Sądu oceniać należy ważność pozornego oświadczenia woli. Dla oceny ważności czynności prawnej istotne znaczenie mają także przepisy o wadach oświadczeń woli, innych niż wada pozorności, a wśród nich art. 84 k.c., regulujący kwestię błędu co do treści czynności prawnej i możliwości późniejszego uchylenia się odeń. W ocenie Sądu, zgromadzony materiał dowodowy dał podstawy do ustalenia, że powodowie T. Do T. i T. H. N. T., zawierając z A. B. opisaną powyżej umowę pośrednictwa, działali pod wpływem istotnego błędu co do treści czynności prawnej. Pozwany od początku zapewniał bowiem powodów, że lokal przy ul. (...) w W.

nadaje się do prowadzenia w nim działalności gastronomicznej w postaci restauracji orientalnej – mimo, że zdawał sobie sprawę z faktu, że w rzeczywistości jest inaczej. Tylko i wyłącznie dlatego powodowie zdecydowali się na nabycie praw do tego lokalu (poprzez zakup udziałów w podnajmującej go spółce (...) sp. z o.o.) oraz powierzenie pozwanemu czynności zmierzających do uzyskania zezwoleń administracyjnych umożliwiających otwarcie takiej działalności. Powodowie od samego początku działali bowiem z zamiarem otwarcia w przedmiotowym lokalu restauracji serwującej żywność orientalną. Jak się jednak okazało, w lokalu tym nie było – wymaganej do prowadzenia tego typu działalności – wentylacji. Pozwany zobowiązał się co prawda do uzyskania zezwolenia na jej montaż od właściwego organu administracyjnego, jednakże tego nie uczynił, pomimo pobrania od powodów kwoty 15.000 zł tytułem wynagrodzenia za tę czynność. Zarówno z okoliczności sprawy, jak i z oświadczeń powodów złożonych w toku niniejszego postępowania, wynika, że powodowie nigdy nie zawarliby z pozwanym umowy tej treści, gdyby zdawali sobie sprawę, że przedmiotowy lokal nie nadaje się do prowadzenia w nim działalności gastronomicznej. Co za tym idzie błąd, w jakim tkwili – tj. ich mylne wyobrażenie o wskazanym powyżej wycinku rzeczywistości – uznać należy za istotny w rozumieniu art. 84 § 2 k.c., a w konsekwencji uprawniający powodów do uchylenia się od skutków prawnych złożonego względem pozwanego oświadczenia woli (art. 84 § 1 k.c.).

W ocenie Sądu I instancji, powodowie skutecznie uchylili się od skutków swojego oświadczenia woli. W dniu 8 sierpnia 2014 roku złożyli oni w formie aktu notarialnego (działając zarówno w imieniu spółki, jak i swoim własnym) odpowiednie oświadczenia w odniesieniu do oświadczeń woli złożonych w dniu 14 lutego 2014 roku, zaś oświadczenia o uchyleniu zostały przesłane pozwanemu i doręczone mu w dniu 12 sierpnia 2014 roku. Powodowie składając oświadczenie o uchyleniu się od skutków pozornych oświadczeń woli, w istocie uchylili się także – i przede wszystkim – od skutków oświadczeń ukrytych. Błąd co do treści czynności prawnych, na który powołali się w akcie notarialnym z dnia 8 sierpnia 2014 roku (tj. błędne wyobrażenie co do możliwości prowadzenia działalności gastronomicznej w lokalu przy ul. (...)), dotyczył bowiem nie umowy pożyczki, która nigdy nie została zawarta, ale umowy pośrednictwa, będącej czynnością dyssymulowaną. Jakkolwiek zatem powodowie nie odwołali się w treści aktu notarialnego wprost do tej właśnie umowy z pozwanym, to przyjąć należy, że oświadczenie przez nich, iż uchylają się od skutków pozornego oświadczenia woli odniosło swój skutek także w odniesieniu do oświadczeń woli ukrytych pod pozorem tego pierwszego. W konsekwencji przyjąć należy, że względna nieważność złożonych przez powodów oświadczeń woli przekształciła się z chwilą złożenia pozwanemu oświadczeń o uchyleniu się od ich skutków, w nieważność bezwzględną.

Niezależnie od powyższego, Sąd Okręgowy uznał, że nieważność czynności prawnej w postaci dyssymulowanej umowy pośrednictwa, a w konsekwencji – zgodnie z brzmieniem art. 83 § 1 zd. 2 k.c. – również oświadczeń zawartych w akcie notarialnym z dnia 14 lutego 2014 roku, zachodzi w niniejszej sprawie także z uwagi na ich sprzeczność z zasadami współżycia społecznego (art. 58 § 2 k.c.). Poczynienie ustnych ustaleń między stronami oraz podjęcie przez powodów działań zmierzających do otwarcia w lokalu przy ul. (...) restauracji zostały zainicjowane przez pozwanego A. B.. To on skontaktował się w styczniu 2014 roku z T. Do T., oferując mu możliwość przejęcia przedmiotowego lokalu poprzez zakup udziałów w spółce (...) sp. z o.o. Nie poinformował przy tym ani jego, ani też jego żony, o tym, że sam nie posiada udziałów w przedmiotowej spółce, okoliczność ta wyszła na jaw dopiero w trakcie spotkania w kancelarii notarialnej w dniu 14 lutego 2014 roku. A. B. od początku nakłaniał powodów do skorzystania z jego „usług” jako pośrednika, dążąc do uzyskania sporego zysku (w łącznej wysokości 150.000 zł). To pozwany był inicjatorem złożenia przez powodów oświadczeń o treści wciągniętej do aktu notarialnego z dnia 14 lutego 2014 roku, co służyło wyłącznie jego interesowi, bowiem chciał on w ten sposób zabezpieczyć uzyskanie przez siebie umówionej gratyfikacji. Pomimo, że rzeczywiste ustalenia pomiędzy stronami stanowiły umowę rezultatu, a zatem wynagrodzenie należałoby się pozwanemu jedynie wówczas, gdyby istotnie doprowadził on swoimi działaniami do stworzenia powodom możliwości rozpoczęcia zaplanowanej działalności gastronomicznej, to jednak pokierował on powodami w ten sposób, aby złożyli w przedmiotowym akcie notarialnym oświadczenia skutkujące wymagalnością „uznanej” wierzytelności z dniem 14 sierpnia 2014 roku, niezależnie od tego, czy pozwany wywiązałby się ze swojej części zobowiązania. Taki sposób sformułowania oświadczeń woli powodów skutkowałaby tym, że byłiby oni zobowiązani do zapłaty pozwanemu kwoty 135.000 zł bez względu na to, czy zgodnie z poczynionymi ustaleniami uzyskałby on zezwolenie na zamontowanie wentylacji w lokalu, a więc czy w ogóle powstałaby możliwość otwarcia w lokalu restauracji (co było podstawową i jedyną przyczyną, dla której powodowie w ogóle zdecydowali się na rozmowy

z powodem) – to zaś stałoby w rażącej sprzeczności z samą istotą zawartej umowy. Nadto, zauważyć należy, że powodowie – mimo, że mieszkają w Polsce od kilkunastu lat – mają trudności z porozumiewaniem się w języku polskim, co Sąd miał okazję zaobserwować bezpośrednio na rozprawie, przesłuchując powodów z konieczności z udziałem tłumacza. Powstaje zatem uzasadniona wątpliwość, czy powodowie mieli pełne rozeznanie co do treści i znaczenia oświadczeń, jakie składali przed notariuszem. Powódka T. H. N. T. wprost stwierdziła na rozprawie w dniu 28 października 2015 roku, że nie rozumiała wszystkiego w akcie notarialnym, była przekonana, że aby rozpocząć działalność gospodarczą, trzeba taki akt sporządzić.

Oświadczenia woli złożone przez powodów w akcie notarialnym z dnia 14 lutego 2014 roku, Rep. A (...) – zarówno przez spółkę (...) sp. z o.o. w odniesieniu do uznania długu wynikającego z umowy pożyczki, jak i przez powodów T. Do T. i T. H. N. T. w odniesieniu do poręczenia, ustanowienia zastawu rejestrowego i poddania się egzekucji, są nieważne. Dotknięte były one wadą pozorności, miały bowiem na celu ukrycie rzeczywistej czynności prawnej, jaką była zawarta z pozwanym umowa pośrednictwa. Do zawarcia tej umowy doszło zaś pod wpływem błędu, w jakim działali powodowie. Gdyby wiedzieli oni, że w lokalu przy ul. (...) nie ma możliwości prowadzenia restauracji, nie złożyliby oświadczeń woli, jakie legły u podstaw jej zawarcia. Ponieważ powodowie skutecznie uchylili się od skutków oświadczeń woli złożonych pod wpływem błędu, to względna nieważność tych oświadczeń przekształciła się w nieważność bezwzględną, a w konsekwencji za nieważne należało uznać również – w myśl art. 83 § 1 zd. 2 k.c. – pozorne oświadczenia woli zawarte w przedmiotowym akcie notarialnym. Nadto, dyssymulowane oświadczenia woli były nieważne również ze względu na sprzeczność z zasadami współżycia społecznego (art. 58 § 2 k.c.).

O kosztach procesu Sąd rozstrzygnął na zasadzie art. 98 § 1 k.p.c.

Apelację od powyższego wyroku wniósł pozwany zaskarżając go w całości i zarzucił naruszenie art. 189 k.p.c. poprzez niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że w procesie o ustalenie (tutaj „o stwierdzenie”) możliwe jest przyjęcie interesu prawnego w postaci ustalenia nieważności samych tylko oświadczeń woli, które są jedynie składnikami stosunku prawnego lub prawa, a przesądzenie ich ważności lub nieważności w żadnym razie nie uchyli sporu pomiędzy stronami. Zarzucił nieprawidłowe zastosowanie przepisów o wadach oświadczenia woli oraz naruszeniu zasad współżycia społecznego to jest art. 83 k.c., art. 84 k.c., art. 58 § 2 k.c.

W konkluzji skarżący wniósł o zmianę wyroku poprzez oddalenie powództwa, nadto wniósł o zasądzenie kosztów postępowania za obie instancje.

Powodowie wnieśli o oddalenie apelacji oraz o zasądzenie kosztów procesu za II instancję.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

apelacja podlega uwzględnieniu.

Ustalenia faktyczne poczynione przez sąd I instancji są prawidłowe i Sąd Apelacyjny przyjmuje je za własne, z tym iż dodatkowo ustala, że pomiędzy stronami toczy się postępowanie w sprawie IV C 1187/15 w Sądzie Okręgowym w Warszawie o zapłatę kwoty 135.000 zł. z tytułu pożyczki uznanej w par. 1 aktu notarialnego z 14 lutego 2014r. rep(...)

Trafny jest zarzut naruszenia art. 189 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem, powód może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma w tym interes prawny. Przedmiotem powództwa o ustalenie jest zatem prawo lub stosunek prawny. W razie gdy żądanie nie dotyczy ustalenia istnienia albo nieistnienia prawa lub stosunku prawnego, powództwo podlega oddaleniu. Powództwo podlega oddaleniu także wówczas gdy powód nie ma interesu prawnego w jego wytoczeniu. Interes prawny zachodzi, jeżeli sam skutek, jaki wywoła uprawomocnienie się wyroku ustalającego, zapewni powodowi ochronę jego prawnie chronionych interesów, czyli definitywnie zakończy spór istniejący lub prewencyjnie zapobiegnie powstaniu takiego sporu w przyszłości.

Niniejsze powództwo nie zmierza do ustalenia istnienia stosunku prawnego lub prawa a jedynie do ustalenia nieważności oświadczeń woli złożonych przez powodów w przedmiotowym akcie notarialnym, stanowiących składnik

czynności prawnej a więc do ustalenia faktów prawotwórczych stanowiących przesłankę powództwa o ustalenie istnienia bądź nieistnienia stosunku prawnego. Powództwo o ustalenie nie może zmierzać do uzyskania dowodów, które miałyby być wykorzystane w innym postępowaniu (wyrok SN z dnia 23 lutego 1999 r., I PKN 597/98, OSNC 2000, nr 8, poz. 301).

Sankcją prawną dla wadliwych oświadczeń woli jest nieważność bezwzględna (w przypadku pozorności) lub nieważność względna (w przypadku błędu lub groźby). W jednym i w drugim przypadku, w świetle art. 82 - 87 k.c., zaistnienie sankcji następuje bez ingerencji sądu. W przypadku nieważności bezwzględnej z mocy prawa, w przypadku nieważności względnej, przez uchylenie się od skutków oświadczenia woli, a więc przez akt podjęty przez stronę czynności. W każdym przypadku stronie przysługuje powództwo o ustalenie nieważności stosunku prawnego powołanego przez czynność prawną, w której skład wchodziło wadliwe oświadczenie woli.

Powodowie reprezentowani przez profesjonalnego pełnomocnika nie wywiedli powództwa o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego wykreowanego przez wadliwe oświadczenie woli ale o stwierdzenie nieważności złożonych oświadczeń woli, nie wykazując przy tym istnienia interesu prawnego w żądaniu takiego ustalenia.

Niewątpliwie w procesie toczącym się pod sygnaturą IV C 1187/15 w Sądzie Okręgowym w Warszawie o zapłatę kwoty 135.000 zł. z tytułu pożyczki uznanej w par. 1 aktu notarialnego z 14 lutego 2014r. rep (...) powodowie ze sprawy niniejszej jako pozwani w sprawie IV C 1187/15 mogą powoływać się wadliwość oświadczeń woli złożonych w w/w akcie notarialnym. Rep(...). Skuteczność owych oświadczeń woli ma znaczenie dla rozstrzygnięcia o zgłoszonym żądaniu zapłaty i Sąd rozstrzygający o tym żądaniu będzie musiał zarzut powodów rozpoznać.

Jeśli chodzi o uznanie długu, to zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z 9.04.2015r. sygn. V CSK 398/14, właściwe uznanie długu, przybierające formę umowy, zawiera oświadczenie dłużnika, potwierdzające, że ciąży na nim określony dług i zobowiązany jest go spłacić. Umowa taka odwołuje się więc i potwierdza istnienie długu powstałego wcześniej w stosunkach między dłużnikiem a wierzycielem, takiego długu jednak nie tworzy. Jeżeli więc dłużnik dowiedzie, że dług w rzeczywistości nie istnieje – podważona zostaje materialnoprawna podstawa zobowiązania i uznanie długu staje się bezskuteczne. Nie jest to przesłanka wymagająca uchylenia się od skutków złożonego oświadczenia woli o uznaniu długu, ponieważ nie dotyczy wady tego oświadczenia, lecz jego bezprzedmiotowości.

W tej sytuacji interes prawny powodów dozna zaspokojenia w sprawie IV C 1187/15, bez potrzeby wytaczania procesu o uznanie nieważności oświadczenia o uznaniu długu złożonego w formie aktu notarialnego. Niniejsze powództwo nie może zmierzać do uzyskania dowodów, które mogłyby być wykorzystane w postępowaniu o zapłatę.

W sytuacji oddalenia powództwa o zapłatę A. B. nie będzie mógł zaspokoić się z ustanowionych w par. 2 aktu notarialnego zabezpieczeń długu, mają one bowiem charakter akcesoryjny w stosunku do długu i w przypadku nieistnienia długu (oddalenia powództwa o zapłatę) staną się bezprzedmiotowe. Wyrok oddalający powództwo o zapłatę będzie stanowił podstawę do uchylenia zastawu rejestrowego na udziałach N. T. H. i Do T. T. na przysługujących im udziałach w spółce (...) spółka z o.o.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 par. 1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok i powództwo oddalił przyjmując, że powodowie nie wykazali istnienia interesu prawnego w żądaniu ustalenia nieważności złożonych oświadczeń woli.

O kosztach procesu tak za I jak i za II instancję Sąd Apelacyjny orzekł na podstawie art. 102 k.p.c. mając na względzie okoliczność, że ustalenia faktyczne poczynione przez sąd I instancji są prawidłowe (w apelacji nie postawiono zarzutu naruszenia art. 233 par. 1 k.p.c.), zatem do zawarcia umowy pożyczki, o której mowa w akcie notarialnym z 14.02.2014r. rep. (...) nigdy nie doszło, w tych okolicznościach zasądzenie zwrotu kosztów procesu na rzecz pozwanego naruszałoby poczucie sprawiedliwości społecznej.

SA Ewa Kaniok SA Robert Obrębski SA Edyta Jefimko